

Schaken in de Middeleeuwen

Beschrijving

De ontwikkeling van schaken in de middeleeuwen speelde een belangrijke rol bij het vormgeven van het spel zoals we dat we vandaag kennen. Die vormgeving ontstond tijdens de vroege middeleeuwen en onderging in de loop van de eeuwen verschillende opmerkelijke veranderingen.

India en Perzië

Schaken, ontstaan in India als het spel *Chaturanga*, vond in de 6e eeuw zijn weg naar Perzië (het huidige Iran). Het verspreidde zich over de islamitische wereld en bereikte uiteindelijk Europa tijdens de islamitische gouden eeuw. In de beginfase was schaken vooral een spel dat werd gespeeld door de elite, waaronder adel, geestelijkheid en geleerden.

Koningin Isabella

Tijdens het middeleeuwse tijdperk onderging het schaakspel verschillende cruciale transformaties. De regels van het spel evolueerden en de stukken kregen nieuwe rollen en mogelijkheden. Een van de belangrijke veranderingen vond plaats in de 11e eeuw met de introductie van het stuk 'koningin' of 'vizier', dat voorheen slechts een zwakke adviseur was, de 'ferz' genaamd. De verbeterde krachten van de koningin veranderden de dynamiek van het spel aanzienlijk, waardoor het strategischer en dynamischer werd. Sommigen beweren dat dit een afspiegeling is van de regeerperiode van *Koningin Isabella van Castilië*.¹

Koningin Isabella van Castilië

Pionnen

Een andere belangrijke ontwikkeling was de verfijning van de bewegingsregels voor pionnen. Aanvankelijk konden pionnen maar één veld vooruit. In de 15e eeuw werd echter de regel geïntroduceerd die toestond dat een pion bij zijn eerste zet twee velden vooruit kon. Deze verandering versnelde het tempo van het spel en voegde meer tactische mogelijkheden toe.

Culturele betekenis

Gedurende de middeleeuwen won schaken aan populariteit en werd het een favoriet tijdverdrijf onder edelen en de intellectuele elite. Het spel werd geassocieerd met kwaliteiten als intelligentie, strategie en hoofs gedrag. Schaken werd vaak afgebeeld in middeleeuwse literatuur, kunst en manuscripten, wat de culturele betekenis ervan benadrukte.

Schaken was niet alleen een amusementsspel, maar diende ook als een metaforische weergave van de middeleeuwse samenleving en oorlogsvoering. Het schaakbord symboliseerde het slagveld, terwijl de verschillende stukken de rangen van het feodale systeem vertegenwoordigden.

De strategische elementen van het spel weerspiegelden de tactische beslissingen van heersers en militaire commandanten.

Tegen het einde van de middeleeuwen hadden de basisregels en de gang der stukken grotendeels vorm gekregen. In de daaropvolgende eeuwen zouden verdere verfijningen plaatsvinden, waaronder de vaststelling van internationale regels en de ontwikkeling van schaaktheorie en competitief spel.

De oudste schaakopening

Het was Lucena die in zijn boek uit 1497: *Repetición de amores e arte de axedres con CL iuegos de partido* de Italiaanse opening analyseert. En dit is het oudste nog bestaande gedrukte boekwerk

---

met uitsluitend het schaakspel als thema. De titel luidt vrij vertaald: *Verhandeling over liefde en de schaakkunst in 150 partij-stellingen*. Die 150 stellingen waren er 75 volgens de oude regels (*del viejo*) en 75 volgens de nieuwe spelregels (*de la dama*).

Lucena's boek uit 1497

Er is een nog oudere referentie naar een opening, gespeeld volgens de huidige spelregels, en dat is het *Scandinavisch*. Het was dan wel niet in een echte partij, maar verzonnen door de schrijver van het *Scachs d'Amor* manuscript, dat gedateerd wordt tussen 1475 en 1480. Dit manuscript, met als volledige titel *Hobra intitulada scachs d'amor feta per don FrancÀ de CastellvÀ e Narcis Vinyoles e mossÀ'n Fenollar*, beschrijft een schaakpartij, vervat in een gedicht waarin ook de liefde weer een rol speelt. Omdat hierbij de moderne regels gehanteerd worden, wordt dit handschrift algemeen gezien als de *geboorteplaats* van het moderne schaak.

Dit is die partij:

Je dient JavaScript te activeren om de weergave van een schaakpartij te optimaliseren.

Voor de zoektocht naar de oudste opening heeft het niet veel zin om nog verder terug te gaan in de tijd. Het schaakspel werd toen met andere regels (met name met een andere gang der stukken) gespeeld.

---

¹ *Isabella van Castilië* speelt een belangrijke rol in de Spaanse geschiedenis. Door haar huwelijk met Ferdinand II van Aragon werden de kronen van Castilië en Aragon verenigd, waardoor het grootste deel van Spanje voor het eerst onder hetzelfde bestuur kwam te staan. Daarnaast werden onder haar bewind de laatste islamitische bolwerken in Spanje veroverd en was zij de opdrachtgever van Christoffel Columbus. Isabella begon als vorstin voortvarend aan het opruimen van de wanorde die haar voorganger van de binnenlandse politiek in Castilië had gemaakt. Zo voerde zij verschillende hervormingen door op het gebied van misdaadbestrijding, financiën en wetgeving.

Datum aangemaakt

2023/05/31

default watermark